

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE ON UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті з'ясовано зміст понять «компетентність», «комунікативна компетентність», сформульовано на основі аналізу наукової літератури визначення поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи». Розкрито особливості проведення занять з української мови в умовах коледжу. Наведено приклади мовних, мовленнєвих і комунікативних вправ та завдань, що сприяють формуванню професійної компетентності студентів; зацентовано увагу на ролі самостійної роботи студентів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, готельно-ресторанна справа, мовленнєвий етикет, вправи.

Приведены примеры языковых, речевых и коммуникативных упражнений и заданий, способствующих формированию профессиональной компетентности студентов; акцентировано внимание на роли самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, гостинично-ресторанное дело, речевой этикет, упражнения.

The article clarifies the meaning of the concepts of "competence", "communicative competence", formulated on the basis of the analysis of scientific literature the definition of concept of "professional competence of future specialists in hotel and restaurant business". The features of teaching Ukrainian language in college conditions are revealed. Examples of linguistic, speech and communicative exercises and tasks contributing to the formation of professional competence of students are given; attention is paid to the role of independent work of students.

Key words: competence, professional competence, hotel-restaurant business, speech etiquette, exercises.

УДК 372.8=161.2+378.147

Хома Т.В.,

канд. пед. наук,

викладач української мови

та літератури

Мукачівського кооперативного

торгівельно-економічного коледжу

В статье выяснено содержание понятий «компетентность», «коммуникативная компетентность», сформулировано на основе анализа научной литературы определение понятия «профессиональная компетентность будущих специалистов гостинично-ресторанного дела». Раскрыты особенности проведения занятий по украинскому языку в условиях колледжа.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах докорінних змін у суспільстві, пов'язаних із входженням України в європейський простір, розвитком сфери готельно-ресторанного бізнесу, туризму фахова підготовка майбутніх спеціалістів вимагає вдосконалення системи професійної освіти, оновлення вимог як до їхніх особистісних якостей, так і до рівня професійної компетентності. Заклади вищої освіти повинні готувати випускників, здатних вирішувати певні проблеми й завдання в умовах конкурентного середовища. У цьому процесі пріоритетне значення надається комунікативним здібностям майбутнього фахівця. Сьогодні (Закон України «Про освіту») вимагає знання державної мови, рідної та іноземної водночас, що так важливо для обслуговування в туристичній галузі. Підготовка майбутніх фахівців для готельно-ресторанної сфери є необхідною складовою сучасної системи професійної освіти й вимагає продовження досліджень в умовах європейської інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для з'ясування поняття «професійна компетентність» визначимо зміст термінів «компетентний», «компетентність» і «компетенція». За «Великим тлумачним словником сучасної української мови», поняття «компетентність» визначається як «властивість за знач. компетентний. // Поінформованість, обізнаність, авторитетність [3, с. 560]». Поняття «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь [3, с. 560]». «Компетент-

ний» розглядається як такий, «який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий. // Який ґрунтується на знанні; кваліфікований (у 2 знач.) [3, с. 560]».

Проблема становлення компетентнісного підходу в освіті, психологічного складника розкривається в дослідженнях багатьох науковців, таких як Н. Бібік, І. Зимняя, В. Ковальчук, О. Локшина, О. Пометун, О. Савченко. Шляхи формування професійних компетентностей розглядають у своїх працях О. Доценко, М. Скрипник, Н. Фоменко, Ю. Безрученков, К. Трофімук та інші вчені.

Зокрема, В. Ковальчук [4] аналізує теоретичні підходи до змісту поняття «компетентність», спираючись на дослідження С. Бондар, І. Зимньої та інші, і визначає компоненти проєктної компетентності, а саме: мотиваційно-регулятивний, когнітивний, операційно-практичний, рефлексивний.

Професійна компетентність, за Л. Соловей [7], вводиться для характеристики кінцевого результату навчання, що об'єднує не лише професійні знання і вміння, але й професійний досвід, систему ціннісних орієнтацій особистості, ставлення до праці, здатність ефективно використовувати отримані знання й уміння та набувати нових, володіння різними способами вирішення проблемно-когнітивних завдань, особистісні інтелектуально-вольові риси, необхідні для досягнення кінцевої мети.

Основним критерієм професійної майстерності кожного фахівця є знання свого фаху, що тісно пов'язане з рівнем опанування мови професії, її

лексики, термінології, умінням вільно володіти та користуватися лексикою фаху [1].

Н. Бабиш [5] розкриває комунікативні ознаки мовленнєвої культури, без яких неможливе становлення фахівця. Водночас Я. Радевич-Винницький [6] акцентує увагу на етикеті й культурі спілкування, що є вкрай важливим для підготовки майбутніх спеціалістів гостинності.

Поняття «професійна культура фахівця сфери ресторанного господарства» сформульовано у науковій розвідці Ю. Безрученкова, який трактує її як «різновид загальної культури, особистісне утворення, яке відображає ступінь оволодіння фахівцем теоретичними знаннями і практичними вміннями, рівень сформованості професійно важливих якостей, що забезпечує високу ефективну діяльність підприємств ресторанної індустрії» [2, с. 9].

На думку К. Трофімук [8], сформувати культуру професійного спілкування у майбутніх фахівців із готельно-ресторанної справи можна завдяки застосуванню різних видів вправ, тренінгів зокрема. Тренінги дають можливість моделювати встановлення контактів, ефективно сприяють розвитку різних форм і методів спілкування та забезпечують реалізацію таких цілей:

- тренування навичок активного слухання;
- подолання психологічних бар'єрів під час спілкування;
- оволодіння нормами мовленнєвого етикету;
- покращення логічного та послідовного висловлювання;
- розвиток уважності до опонентів та співробітництва з клієнтами.

Аналіз наукової літератури дав можливість констатувати той факт, що мовно-мовленнєва підготовка майбутнього фахівця готельно-ресторанної справи є актуальною.

Мета статті – розкрити особливості формування професійної компетентності у майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи на заняттях з української мови в закладах вищої освіти на прикладі коледжу; запропонувати окремі мовні, мовленнєві й комунікативні вправи та завдання.

Виклад основного матеріалу. Вивчивши сучасні підходи до підготовки здобувачів освіти, під поняттям «професійна компетентність майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи» ми розуміємо здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови як складового компонента підготовки, володіння різними соціальними ролями з дотриманням формул мовленнєвого національного етикету та сформованими цінностями. У процесі дослідження проведено опитування майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи щодо виявлення труднощів під час практичної підготовки. Опитано 30 осіб. Результати такі: більшість опитаних зазначила, що вони добре обізнані з особливостями роботи

за обраним фахом, володіють необхідними вміннями. Однак окремі з них (близько 22 %) вказали, що відчують труднощі у спілкуванні, зокрема в дотриманні орфоепічних і лексичних норм. Такі мовленнєві огріхи пояснюють впливом діалектного оточення, в якому перебувають. Тому на заняттях з української мови ми зацентували значну увагу на формуванні комунікативної компетентності, запобіганні помилкам у професійній лексиці.

Формування комунікативної компетентності в умовах коледжу здійснюється на всіх заняттях із фахових дисциплін, проте пріоритет надаємо дисциплінам «Українська мова» й «Українська мова (за професійним спрямуванням) та діловодство».

Вивчення української мови проводиться за чинною навчальною програмою «Українська мова. Навчальна програма для вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти» [9]. Програмою передбачено формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатої мовної особистості.

Оволодінню культурою усного й писемного українського мовлення, що є основою комунікативної компетентності, надається в програмі значна увага. Наприклад:

- до розділу «Функціональна стилістика і культура мовлення» включено такі теми: «Мовлення як предмет стилістики і культури мовлення. Два рівні володіння українською літературною мовою: мовлення правильне (норми літературної мови) і мовлення комунікативно доцільне (змістовність, логічність, точність, виразність, доречність)» тощо;
- до розділу «Сприймання чужого мовлення. Відтворення готового тексту» пропонуються такі теми: «Сприймання чужого мовлення. Відтворення готового тексту. Конспект як різновид стислого переказу висловлювань, що сприймається на слух. Конспект прочитаного, тематичні виписки, план, тези»;

- до розділу «Риторика» внесено такі теми: «Виступ із тематичною промовою. Основні способи виступу. Підготовка до публічного виступу. Сприймання чужого мовлення. Створення власних висловлювань. Діалогічне мовлення. Монологічне мовлення».

Зазначені теми дають можливість:

- ознайомити студентів із поняттям «норма» й виокремити норми, що стосуються культури усного українського мовлення;
- формувати вміння й навички літературної вимови голосних і приголосних звуків і звукосполучень; правильного словесного наголосу в словах, словосформах, логічного наголосу в повних і неповних реченнях;
- збагачувати активний словник студентів, зокрема, фразеологізмами, формувати вміння стилістично доцільно використовувати їх;

- редагувати як власне, так і чуже мовлення;
- будувати зв'язні висловлювання.

Однак в умовах багатомовного середовища є необхідність урахувати відхилення від літературних норм. Наш досвід роботи засвідчив, що, окрім розвитку мовних компетенцій (студенти коледжів складають зовнішнє незалежне оцінювання), все ж таки треба посилити увагу на формуванні зв'язного мовлення, діалогічного зокрема.

У процесі дослідження для студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа» нами добилися мовні, мовленнєві, комунікативні вправи та завдання, що передбачали формування культури усного спілкування з дотриманням норм етикету, як-от:

- лексико-семантичні вправи на збагачення, активізацію словника та вилучення нелітературних слів;

- лексико-граматичні вправи, що забезпечують правильне слововживання в реченні, тексті.

Особливе значення ми надавали мовленнєвим ситуаціям, що пов'язані безпосередньо з майбутньою професійною діяльністю. Наведемо окремі приклади.

1. Інтерв'ювання.

Студентам пропонувалося прослухати інтерв'ю з адміністратором готельно-ресторанного комплексу «Сузір'я» про особливості обслуговування клієнтів. На наступному занятті створювалася уявна ситуація: «Уявіть собі, що Ви (1-ий студент) – адміністратор готелю-ресторану, а Ви (2-ий студент) – клієнт». Адміністратор повинен обслужити клієнта, запропонувавши йому меню, та поцікавитись, які вподобання й особливості його харчування. Відповідно, клієнт має відповісти на поставлені запитання. Після розігрування ситуацій студенти мали оцінити мовлення учасників діалогу з погляду культури мовлення (вживання етикетної лексики, інтонування, правильності: орфоепічної, лексичної, граматичної).

2. Складання діалогів.

Студентам пропонувалося скласти діалоги за різними завданнями:

- за першою реплікою;
- на основі сюжетного малюнку;
- за відеоматеріалами;
- за тематикою («У кав'ярні», «Зустріч делегації», «Приймання замовлення з нагоди свята» та інші).

3. Редагування тексту.

Студентам демонструвався текст із завданням: увести прикметники до іменників та обґрунтувати роль прикметників у мовленні.

4. Редагування власного та чужого висловлювання.

У процесі складання зв'язних висловлювань студентам пропонувалося провести взаємоаналіз помилок.

Використання таких вправ і завдань максимально наближало студентів до умов реального спілкування у професійній діяльності.

Нами укладено програму з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням) та діловодство», яка дає можливість удосконалити мовно-мовленнєву діяльність за обраним фахом. Серед завдань визначено такі:

- сформулювати чітке і правильне розуміння ролі державної мови у професійній діяльності;

- забезпечити досконале володіння нормами сучасної української літературної мови та дотримання вимог культури усного й писемного мовлення;

- виробити навички правильного використання різних мовних засобів залежно від сфери й мети спілкування [10].

У процесі вивчення означеної дисципліни нами акцентувалася увага на стилях мовлення, доречності слововживання в кожному з них.

Формуванню комунікативної компетентності студентів сприяє, на нашу думку, активізація самостійної роботи на основі модульної технології навчання. Оскільки в галузі вищої освіти наявна спрямованість процесу навчання на збільшення годин для самостійного опрацювання програмового матеріалу, то цей процес запропоновано організувати так, щоб найефективніше закріпити здобуті знання й уміння та надалі застосовувати їх у практичній діяльності.

Наприклад, студентам рекомендується на основі довідкової літератури чи інтернет-джерел укласти тлумачний словник професійних термінів, з'ясувати їхнє походження та специфіку вимови; розв'язати ситуативні завдання із застосуванням аудіо- або відеозапису тощо. Як показує наше дослідження, завдання такого типу викликають інтерес до дисципліни, водночас формують культуру усного мовлення.

Широкого застосування набувають такі завдання для самостійної роботи, які виконуються за допомогою комп'ютерних технологій, як-от: «Розроблення та поширення реклами власного готельно-ресторанного комплексу», «Підготовка інтерв'ю для місцевого телебачення про діяльність готельно-ресторанного комплексу», «Хвилина реклами у прямому радіоефірі на тему «Гостинно запрошуємо...». Ефективним є залучення студентів до аналізу помилок тексту зовнішньої реклами. Самостійно аналізуючи мовне довілля, студент звикає до свідомого ставлення до слова, покращує своє індивідуальне мовлення.

Висновки. Отже, професійне становлення спеціалістів готельно-ресторанної справи вимагає від них підвищеної мовленнєвої відповідальності, особливої уваги до володіння державною мовою. Під поняттям «професійна компетентність майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи» ми

розуміємо здатність особистості застосувати в конкретному спілкуванні знання мови як складового компонента підготовки, володіння різними соціальними ролями з дотриманням формул мовленнєвого національного етикету та сформованими цінностями. На заняттях із дисциплін «Українська мова» і «Українська мова (за професійним спрямуванням) та діловодство» для студентів запропоновано окремі мовні, мовленнєві та комунікативні завдання. Реалізація процесу формування комунікативної компетентності потребує подальшого вдосконалення методів навчання та добору ситуативних завдань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Т.М., Борис Л.М., Стрижаківська О.С. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посібник для студентів ВНЗ I–II р. а. Чернівці: «Місто», 2010. 248 с.
2. Безрученков Ю.В. Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного господарства у вищому навчальному закладі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти». Луганськ, 2014. 20 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: «Перун», 2007. 1736 с.
4. Ковальчук В.І. Результати дослідження щодо розвитку проектної компетентності учнів загальноосвітнього навчального закладу засобами інтерактивного навчання. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2015. № III (25). Issue 49. P. 29–34.
5. Культура фахового мовлення: навч. посібник. / Ред. Н.Д. Бабич. Чернівці: «Книги – XXI», 2006. 496 с.
6. Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування: навч. посібник. К.: «Знання», 2006. 291 с.
7. Соловей Л.С. Компетентнісний підхід і оптимізація туристичної освіти. *Людський капітал в умовах трансформації українського суспільства*: Міжнарод. наук. конф. викл., асп. і студ: зб. тез. К.: Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2014. С. 23–24.
8. Трофімук К.В. Використання тренінгових технологій у професійній підготовці фахівців готельно-ресторанної справи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя: КПУ, 2016. Вип. 51 (104). С. 534–540.
9. Українська мова. Навчальна програма для закладів освіти, що здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти / Уклад.: Т.М. Антонюк, Л.М. Авдіковська, А.М. Кабаненко, Л.Б. Ковалевська, О.С. Стрижаківська; М-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. 2018. 41 с.
10. Хома Т.В. Українська мова (за професійним спрямуванням) та діловодство. Навчальна програма для кооперативних технікумів і коледжів. Спеціальність 5.14010102 «Ресторанне обслуговування» (241 Готельно-ресторанна справа) / Уклад. Т.В. Хома. 2017. 24 с.